

OROSZ-KÍNAI BEFEKTETÉSI KAPCSOLATOK

View metadata, citation and similar papers at core.ac.uk

brought to you by CORE

provided by Repository of the

1. Bevezetés

Ahogy arról korábbi munkáinkban is beszámoltunk¹, a orosz-kínai kapcsolatok gyökerei több évszázadra tekintenek vissza, s bár ennek során a baráti és az ellenséges viszonyulás egyaránt jellemző volt, a felek mindig jelentős nemzetközi szereplőként és fontos szomszédként tekintettek egymásra. Az orosz-kínai reláció szorosabbra fűzése már a kilencvenes évek elején megindult, de a politikai, stratégiai együttműködés mindig látványosabb volt a gazdaságinál.

A 2000-es évektől jelentősebb fejlődésnek induló gazdasági kapcsolatok esetében a kereskedelem tekinthető a sikeresebb területnek, főként, ha a jelentős növekményéből indulunk ki: 1994-ben a kétoldalú áruforgalom a teljes orosz külkereskedelem kevesebb, mint 5%-át adta, míg 2012-ig ez 12,2%-ra nőtt², igaz, ez nem jelentette Oroszország szembeötlő felértékelődését Kína külkereskedelmi partnerei között. Ami azonban a Kína és Oroszország közötti befektetéseket, azon belül is elsősorban a működőtőke-befektetéseket illeti, azok mérete és jelentősége az utóbbi időig igen szerény maradt. Igaz ez legfőképp akkor, ha figyelembe vesszük a két ország méretét, gazdasági potenciálját és azt a tényt, hogy mindkét ország egyre fontosabb szereplője a külföldi tőkebefektetések piacának mind fogadó, mind kibocsátói oldalon.

Jelen tanulmány célja, hogy az orosz-kínai gazdasági kapcsolatokról, ezen belül is a befektetések helyzetéről, szerepéről nyújtson részletes képet, megvizsgálva mind a kiáramló, mind a beáramló tőkemozgásokat, különösképpen a külföldi működőtőke-befektetéseket (foreign direct investment, FDI). A tőkemozgások jellemző formáinak bemutatásán túl a tanulmány kitér a főbb motivációkra is, azaz arra, milyen célból fektetnek be a kínai vállalatok Oroszországban, illetve arra is, miért nem jelentős az orosz (működő)tőke mennyisége Kínában és mennyire jelentős a kínai tőke jelenléte Oroszországban. Röviden megvizsgáljuk továbbá azt is, milyen hatással volt az orosz-kínai gazdasági relációra az orosz-ukrán konfliktus, illetve az azt követő nyugati szankciók.

¹ Lásd: Szunomár Ágnes (2014): Az orosz-kínai reláció fejlődése, különös tekintettel a kereskedelmi kapcsolatokra. In: Ludvig Zs, Deák A (szerk.) Eurázsia a 21. században – a külkereskedelem tükrében. Budapest: MTA KRTK, Világ gazdasági Intézet, 2014. pp. 51-64. ill. Deák András, Szunomár Ágnes (2015): Az orosz-kínai reláció a 21. század elején – haszonelvű kapcsolat vagy világpolitikai tandem? Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle 8:(1) pp. 3-22

² A FÁK Statisztikai Szolgálat adatai. „Statistics of the countries of the CIS”, CD_ROM melléklet.

2. Az orosz-kínai gazdasági reláció fejlődése

Az 1949 októberében megalakult kommunista Kína kapcsolata a Szovjetunióval jól indult ugyan, de az az ideológiai és személyes ellentétek miatt már az ötvenes évek végére megromlott, e hűvös viszony pedig egészen a gorbacsovi fordulatig tartott. A kapcsolatok gyors felfutása a kilencvenes években igen szembetűnő volt: a retorika szintjén hangoztatott baráti együttműködést gyors egymásutánban követte 1994-ben a konstruktív, majd 1996-ban a stratégiai partnerség kezdeményezése orosz részről, a kínai fél azonnali pozitív reakciójával. Mindez pedig annak ellenére ment végbe ilyen gyorsan, hogy a reláció ekkoriban számos problémától volt terhes, melyek között elsősorban a határviták, a kínai emigránsok egyre növekvő száma az orosz Távol-Keleten, illetve az ezekből adódó biztonsági kérdések említendőek (Deng 2008, p. 131). A felek azonban az együttműködés fontosságát tartották szem előtt, és túl kívántak lépni ezeken a kérdéseken.

Az említett akadályok ellenére történő és a kilencvenes évek elejétől kezdődő összefogás okait nyilvánvalóan az új nemzetközi rendhez való alkalmazkodásban, helykeresésben találjuk: Peking a Tienanmen téren történt 1989-es események folytán vált elszigeteltté, miközben az új világrend körülményeihez is idomulnia kellett, Oroszországnak pedig újra kellett fogalmaznia önmagát egy olyan világban, ahol a Szovjetunió emléke – és bukása – árnyékként vetült rá, miközben korábbi nagyságát sem akarta örökre elveszíteni. Ebben a helyzetben a felek „kölcsonös kapaszkodót” láttak egymásban, lehetőséget az elszigeteltségből való kitörésre, és egy új összefogásra a nagyhatalmi szerep visszaállítása érdekében (Szunomár 2012).

Bár a 1990-es évektől kezdve számos területen fejlődésnek indult az orosz-kínai reláció, a gazdasági kapcsolatok ekkor még stagnáltak. Az Orosz Statisztikai Hivatal adatai alapján 1999-ben a két ország közötti kereskedelmi forgalom 5,6 milliárd dollárt tett ki, ami 200 millió dollárral volt kevesebb, mint 1992-ben. Az orosz gazdaság kilencvenes évek folyamán bekövetkezett visszaesése ugyanis komoly hatást gyakorolt a Kína és Oroszország közötti kereskedelemre is. A kilencvenes évek közepére bekövetkezett némi javulás, az 1998-as pénzügyi válság azonban tovább rontott az amúgy is kedvezőtlen helyzeten. Az orosz-kínai gazdasági reláció fejlődése csak Putyin beiktatását követően figyelhető meg: 2000-től kezdődően – ahogy az orosz gazdaság kezdett magához térni – javultak az orosz-kínai kereskedelmi mutatók is.

A kétoldalú kereskedelem volumene – amely a kilencvenes években még 10 milliárd dollár alatt maradt – 2004-ben lépte át a 20 milliárdot, 2012-ben pedig már elérte a 88 milliárd dollárt. Kínai statisztikai adatok alapján a kínai-orosz kereskedelem növekedése 2002 és 2012 közötti tíz évben közel 7,5-szörös, e növekmény jelentős részét azonban elsősorban a kínai export 12,5-szeres növekedése okozta a jelzett időszakban, míg a kínai import esetében ez a növekedés csak alig több mint ötszörös. A kereskedelmi mérleg tehát nagyon kiegyensúlyozatlanná, egyoldalúvá vált: a korábban évtizedeken át jellemző orosz kereskedelmi többlet gyorsan eltűnt, olyannyira, hogy 2007 óta egyre többször már csekély mértékű orosz hiány is mutatkozik.

Az utóbbi bő évtized látványos kereskedelmi volumen-növekedése tehát nem jelenti Oroszország szembeötlő felértékelődését Kína külkereskedelmi partnerei között: Oroszország számára az elmúlt években ugyan Kína – főként importoldalán – egyre jelentősebb

kereskedelmi partner (2003-ban még csak a negyedik, 2007-ben a harmadik, míg 2012-ben már a legjelentősebb kereskedelmi reláció), de Oroszország sem a kínai kivitelben, sem a behozatalban nem képvisel jelentősebb súlyt. A kínai kereskedelem értéke 2012-ben 3867 milliárd dollár volt, ha ehhez a viszonyítjuk a 88 milliárd dolláros kínai-orosz kereskedelmi volument, jól látható annak kevésbé jelentős volta: a kínai-orosz kereskedelem a teljes kínai kereskedelem csupán 2,3 százalékát adta³.

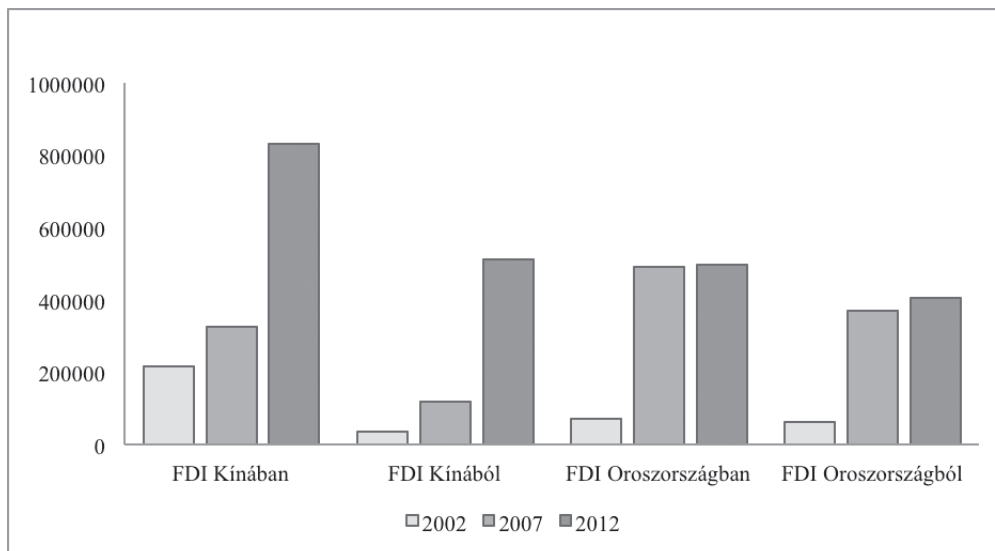
Kína számára Oroszország ugyanúgy a kínai fogyasztási cikkek fontos piaca, mint bármely más ország a világon: itt is a gépipari termékek, elsősorban az elektromos gépek, berendezések dominálnak a kivitelben, de a kínaiak megjelentek az orosz személyautó-piacon is. Az orosz piacot célzó kínai textilipari export jelentősége ugyan csökkenő, de továbbra is a második legjelentősebb tétel a gépek és közlekedési eszközök után, míg a vegyipari termékek alkotják a harmadik legjelentősebb csoportot. Mindeközben a Kínába irányuló orosz export termékstruktúrája egyre romlik: az utóbbi években drasztikusan esnek a korábban jelentősnek számító gépipari szállítások – ezen belül a hadieladások volumene is csökken – s egyre inkább a nyersanyagok, elsősorban szénhidrogének játsszák a főszerepet, 2012-ben ezek adták a Kínába tartó orosz export közel 70 százalékát, emellett a vegyipari, faipari termékek, valamint az ásványi nyersanyagok képviselnek még említendő súlyt, a többi tétel gyakorlatilag eltörlődik ezekhez képest.

4. Befektetések az orosz-kínai relációban

A 2014-es évet nem számítva az utóbbi időszak a befektetések szempontjából mindenképp jelentős sikereket hozott a két országnak: Kína és Oroszország egyaránt növelni tudták mind az országba beáramló, mind a kiáramló tőke mennyiségét, bár Kína mindkét esetben jó pár milliárd dollárral megelőzte Oroszországot. A 2014-es World Investment Report számításai szerint 2013-ban Kína továbbra is a második legjelentősebb működőtőke-befogadó ország (124 mrd USD) az Egyesült Államok után, miközben Oroszország a harmadik helyre kapaszkodott fel (79 mrd USD). Tőkeexportőrként is hasonló sikereket könyvelhettek el: Kína 101 milliárd dolláros tőkeexportjával a harmadik legjelentősebb szereplő (az Egyesült Államok és Japán után), míg Oroszország 95 milliárd dollárral a negyedik legnagyobb tőkeexportőr volt (UNCTAD [2014]).

³ Összehasonlításképp, a Kína és az Egyesült Államok közötti kereskedelem értéke 484 milliárd volt 2012-ben, ez a teljes kínai kereskedelem 12,5 százaléka.

1. ábra: Kína és Oroszország FDI-állományának változása, millió USD

Forrás: UNCTADSTAT (<http://unctadstat.unctad.org>)

A 2014-es év azonban további jelentősebb változást hozott mindkét szereplő számára.

- Egyrészt, Kína tőkeexportőrként megtartotta pozícióját, tőkeimportőrként pedig előrelépett és 2014-ben már ő fogadta a legtöbb (128 milliárd dollárnyi) működőtőkét a világon, miután az Egyesült Államok a harmadik helyre szorult vissza, az ugyancsak kínai különleges igazgatású terület, Hongkong mögött (UNCTAD [2015]).
- Másrészt, az Oroszországba áramló külföldi működőtőke esetében drámai, 70 százalékos, visszaesés volt megfigyelhető 2013-hoz képest, mely nagyrészt az ország romló növekedési kilátásainak, a regionális konfliktusoknak és az azt követő nemzetközi szankcióknak az eredménye. Míg 2013-ban egy jelentősebb tranzakció (az 55 milliárd dolláros Rosznyeft-BP tranzakció) révén ért el kiugró befektetési számokat Moszkva, 2014-ben egy ilyen jellegű beruházás fel sem merülhetett, mivel a fejlődő országok főbb olaj- és gázipari vállalatai visszamondták, vagy felfüggesztették befektetéseiket. A kiáramló FDI esetében is jelentős a csökkenés: a január és szeptember közötti adatok alapján 38 százalékos esés következett be 2013-hoz képest, mely a teljes évre vetítve valószínűleg még ennél is jelentősebb lesz (Kalotay [2015]).
- Harmadrészt, e folyamatokkal párhuzamosan a kínai befektetők érdeklődése megnőtt az orosz piac iránt. A 2014. májusi 400 milliárd dolláros gázüzletet követően számos kínai vállalat jelezte esetenként akár több százmillió dollár értékű befektetési szándékát. E projektek jelentős része infrastrukturális jellegű, elsősorban utak, hidak és egy nagysebességű vasút (Moszkva-Kazany) építését tervezik, de mezőgazdasági termelés is szerepel a tervek között. Optimista kínai becslések szerint a kínai vállalatok 2020-ig megnégyeszik oroszországi befektetéseik

mértéket⁴. A tavalyi év során bejelentett beruházások, illetve azok ígéretei révén Kína Oroszország ötödik legjelentősebb tőkeexportőrévé vált, ezzel 13 pozíciót lépett előre 2007 óta, de 2013-ban is még csak a 11. legjelentősebb befektető volt az országban.

Eltekintve azonban az utóbbi időszak keret-megállapodásaitól és ígéretesnek tűnő terveitől, szembetűnő, mennyire jelentéktelen szerepet is játszanak a befektetések a két ország relációjában (lásd a 2-es és 3-as ábrát). Az orosz tőke csupán igen szerény mértékben van jelen Kínában, ráadásul ez esetben még egy egyértelmű javuló tendencia sem figyelhető meg. Az orosz vállalatok elsősorban európai és posztszovjet országokat céloznak meg, jelentős befektetési célpont még az Egyesült Államok, de a kelet- vagy délkelet-ázsiai országok nem szerepelnek a tíz legfontosabb célország között. Ami a kínai működőtőkét illeti, az pedig a fejlődő országok esetében megszokott szférákban – de azokhoz viszonyítva kevésbé jelentős mértékben – van jelen Oroszországban. A kínai vállalatok oroszországi befektetése megtorpantak a 2008-as gazdasági válságot követően, 2010-ig még az öt milliárd dollárt sem lépte át az Oroszországban befektetett kínai FDI mennyisége, 2014-re pedig alig több mint nyolc és fél milliárd dollárt ért el, ami továbbra is meglepően kevés (lásd a 3. ábrát). A kínai statisztikák szerint ráadásul 2015 első felében a kínai működőtőke-befektetések további – 25 százalékos – esést mutattak, melynek háttérében valószínűsíthetően az orosz gazdasági helyzet, elsősorban a rubel árfolyamának leértékelődése áll.

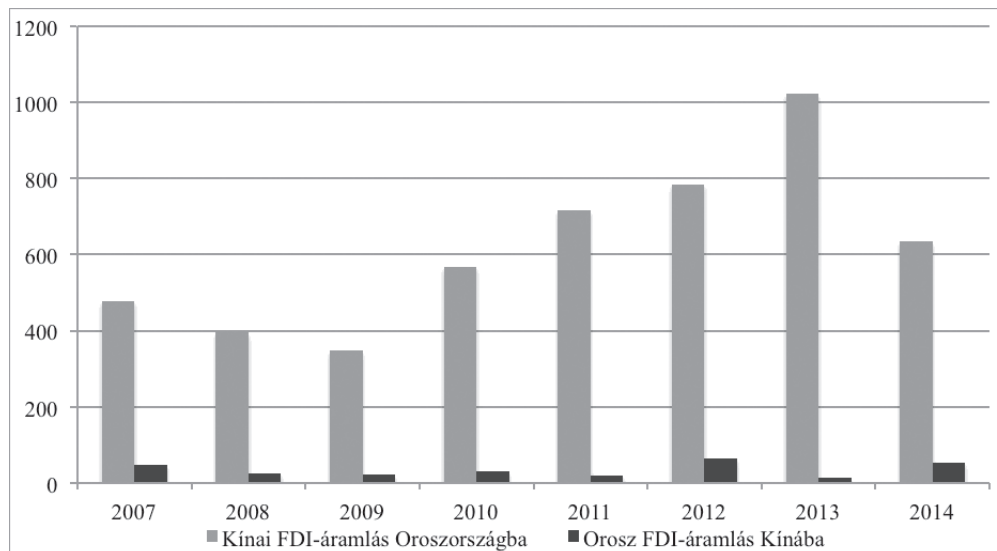
Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy az energetikai beruházások ebben a nyolc és fél milliárdos összegben nincsenek benne, részben azért, mert ezek – ahogy erre a későbbiekben is utalunk majd – sok esetben más, az FDI-től eltérő formát öntenek (közvetlen finanszírozás, hitelek, portfólió befektetések, stb.), illetve részben azért is, mert a statisztikák „titkolóznak”, nem árulnak el sokat a külföldi tulajdoni hányadokról.

4.1. Orosz tőke Kínában

2014-ben az orosz tőkeexport 56,4 milliárd dollár volt az UNCTAD adatai szerint, ami jelentős – 35 százalékos – visszaesést mutat az előző évhez képest. E tőkebefektetések jelentős hányada feltételezhetően – ahogy az korábban is jellemző volt – harmadik államok, ott jelenlévő (leány)vállalatok közbeiktatásával éri el a rendeltetési országot, vagy épp visszatér Oroszországba („round-tripping” jelenség). A fent említett 56,4 milliárd dollárnak közel 60 százaléka például Ciprusra, Svájcba, Hollandiába, illetve a Bermuda-szigetekre ment, mely országok gyakran töltik be a közvetítői, újraelosztó szerepet. A fejlett világ országai mellett a posztszovjet térség is nagyobb mennyiségű orosz tőkét fogad, e rangsorban azonban Kína meglehetősen hátul kullog: Kuznetsov (2011) adatgyűjtése szerint Kína az egyik legkevésbé népszerű desztinációk egyike.

⁴ Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a fejlemények hatásai a statisztikákban még nem látszódnak, hiszen a megállapodások jelentős része csupán keret-megállapodás, melynek tartalommal való feltöltése éveket vehet igénybe, de a konkrét megállapodások esetében is várni kell pár évet a megvalósításra.

2. ábra: Kétoldalú FDI-áramlás (flow): Kína és Oroszország, millió USD

Forrás: CEIC China Premium Database ill. Orosz Központi Bank

Ahogy a 2. ábra is mutatja, az orosz vállalatok kínai befektetései messze elmaradnak a kínai vállalatok oroszországi tőkebefektetéseitől. Ebből a szempontból 2013 mélypontnak tekinthető, azóta megfigyelhető némi növekedés, de nagy valószínűséggel egy-két befektetési projekten múlik, hogy az előző évhez képest nagyobb vagy kisebb lesz-e a működőtőke-áramlás. A Kínában jelenlévő orosz tőke jellemzően a korábbi kereskedelmi vagy egyéb kapcsolatokkal rendelkező vállalatok, korábbi, perspektivikus befektetéseiből áll össze.

Amennyiben az orosz tőke szerény kínai jelenlétének okait keressük, érdemes megvizsgálni, milyen motivációk vezérlik a vállalatok külföldi tőkebefektetéseit. A Dunning-féle eklektikus elmélet egyik legfőbb hipotézise például az, hogy adott vállalat az exporttal szemben akkor részesíti előnyben a működőtőke-beruházást, ha ezzel a cég különféle előnyökre – egyebek között tulajdonosi és tranzakciós költségelőnyökre – tehet szert, valamint a helyi termelési feltételek is kedvezőek. Ami az orosz tőkeexportot illeti, ott jellemzően a természeti erőforrásokhoz valamilyen módon kötődő oroszországi bázisú transznacionális társaságok a legaktívabbak, igaz ez mind a zöldmezős beruházások, mind a külföldi vállalatfelvásárlások és összeolvadások esetében is (Kalotay és társai, 2015). Ezek a területek – nyersanyag-kitermelés, energetika – azonban Kína számára kulcsfontosságúak, tőkebefektetéseik során a kínai vállalatok is elsősorban a természeti erőforrásokat és az azokhoz kapcsolódó szabadalmaztatott technológiákat igyekeznek megszerezni és értelemszerűen nem kívánják elveszíteni a kontrollt saját természeti erőforrásaik fölött sem.

Bár globálisan a tőkeexport esetében jellemzően az orosz olaj- és gázipari cégek – elsősorban a Gazprom, Lukoil, Itera, Jukosz, Rosznyefty – járnak elől, a fémipari, -kohászati és bányászati társaságok szerepe is jelentős. Az utóbbi területeken Kínában is találunk példát orosz tőkebefektetésre: 2008-ban például a legnagyobb orosz acélgyártó,

az Evraz többségi tulajdont szerzett a pekingi székhelyű Delongban, a kínai piacvezető acélipari, vaskohászati vállalatban, egyúttal közvetlen jelenléthez is jutott a világ legnagyobb és leggyorsabban növekvő acélpiacán (Kalotay-Sulstarova 2009), de sor került egy jelentősebb agrokémiai beruházásra (Acron vállalat) is a 2000-es évek elején.

További lehetséges magyarázat az orosz beruházások alacsony szintjére Kínában, hogy ellentétben például az Egyesült Államok vagy az EU vállalataival, a kínai vállalatok jellemzően nem tudtak volna új technológiát átadni az orosz befektetőnek egy lehetséges felvásárlás esetén. Ez a tény azonban inkább az öt-tíz évvel ezelőtti befektetések elmaradását indokolja, hiszen Kínában a vállalatok ma már hatalmas összegeket fordítanak innovációra. Ami az alacsonyabb munkaerő- és egyéb termelési költségeket illeti, ezek ugyan jelenthetnek némi vonzerőt az orosz befektetők számára, azonban az orosz vállalatok nem rendelkeznek elég tapasztalattal a kínai piacon, ahol a kockázatok magasabbak – vagy legalábbis más jellegűek – mint a már ismert célpiacon.

Összességében tehát megállapítható, hogy az orosz vállalatok számára Kína esetében az egyetlen erős befektetés-vonzó tényező a hatalmas piac, ez azonban úgy tűnik, kevésbé ösztönzi az orosz vállalatokat tőkebefektetésre. Az orosz cégek valószínűleg igyekeznek inkább a külkereskedelem keretében élni ezen lehetőséggel.

4.2. Kínai tőke Oroszországban

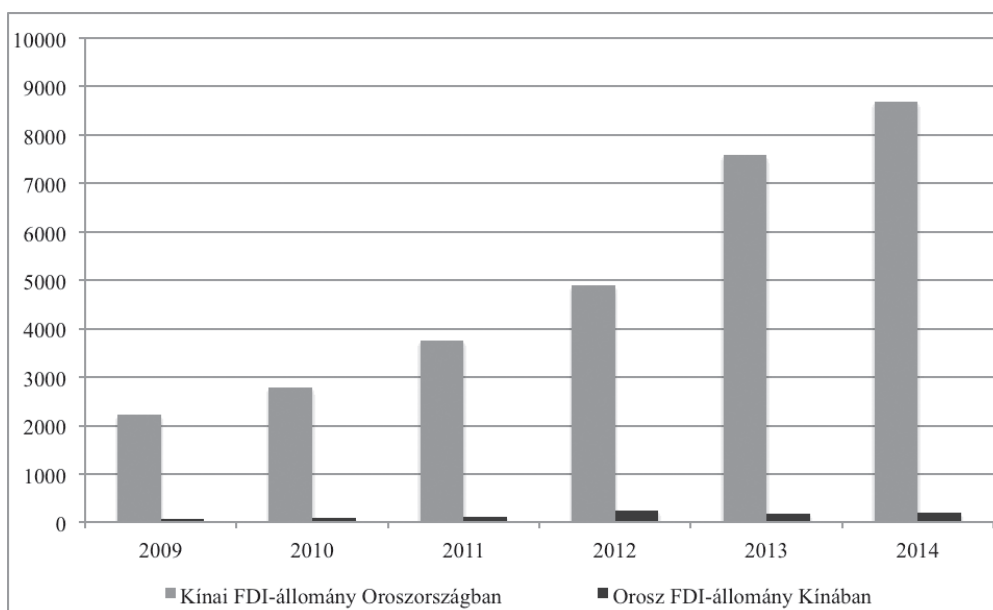
Mivel az orosz tőke kínai jelenléte és mértéke elhanyagolható, de a kínai vállalatok tőkebefektetései növekvő tendenciát mutatnak az utóbbi években Oroszországban, érdemes az utóbbit részletesebben megvizsgálni: milyen motivációk vezérlik a kínai oldalt, arányaiban miért kevés a befektetett működőtőke, milyen területi eloszlás jellemzi, mely szektorokban, milyen mértékben jelennek meg a kínai vállalatok Oroszországban.

Az utóbbi időszak új gazdasági kihívásaival párhuzamosan a kínai gazdasági stratégia és az ország globális befektetési pozíciója is átalakul. Míg a kínai tőkekihelyezés egy bő évtizeddel ezelőtt jelentéktelen mértékű volt, addig ma az egyik legjelentősebb szereplővé vált etéren (lásd az 1. ábrát). A növekedés még szembetűnőbb 2008-at követően, a gazdasági válság hatására, amely új és egyre több külföldi lehetőséget kínált a kínai vállalatoknak, többek között azért, mert a pénzügyileg nehéz helyzetben lévő cégek száma jelentősen megnőtt. Míg a fejlett világ külföldi tőkebefektetései több mint 30 százalékkal estek vissza a válság következményeként, addig a kínai kiáramló tőke jelentősen nőtt: 2007 és 2011 között például 189 százalékkal (UNCTAD 2014).

Ahogy arra e kötet több tanulmánya is rámutat, ugyan Oroszország is megnyitotta kapuit a külföldi tőke előtt, de arra mindvégig ügyeltek, hogy a tulajdonosi pozíciók jelentős hányada – különösen a kulcsiparágákban és szektorokban – ne kerülhessen külföldi kézbe. Ráadásul az európai országok, vállalatok meghatározó szerepe nem csupán a kiáramló tőkebefektetések esetében jellemző, hanem az Oroszországba irányuló tőkebefektetések vonatkozásában is jelentős. Mindezek fényében tehát annyira nem is meglepő, miért alulreprezentált a kínai tőke Oroszországban, összevetve más relációkkal. Egyrészt, a kínai tőkekihelyezés viszonylag új fejlemény, azaz a kínai vállalatok későn érkezőnek számítanak európai társaikhoz képest, vagyis mindaz, amit Oroszország hajlandó volt külföldi tulajdonba helyezni, jó eséllyel már európai kézben van. Másrészt a kínai vállalatok külföldi befektetéseit elsősorban az ország energia- és nyersanyagigénye

motiválja, azaz épp azon szektorokat célozzák, amelyek esetében Oroszország erősen korlátozza külföldi tulajdonszerzést.

3. ábra: Kétoldalú FDI-állomány (stock): Kína és Oroszország, millió USD

Forrás: CEIC China Premium Database ill. Orosz Központi Bank

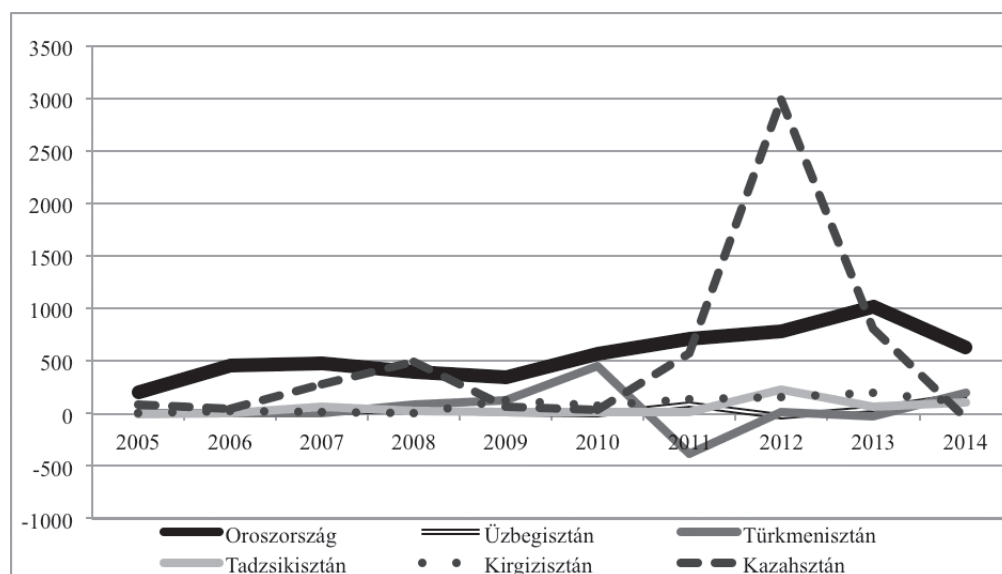
Ahogy a fenti ábra is mutatja, a kínai működőtőke oroszországi állománya ugyan növekszik, különösen az utóbbi években (8,7 milliárd dollár 2014-ben), azonban mértéke továbbra sem jelentős. Összehasonlításképp az Egyesült Államokban 38, az Egyesült Királyságban 12 milliárd dollárnyi kínai működőtőke van jelen. Az UNCTAD adatai szerint 2014-ben a közvetlen működőtőke-állomány Oroszországban valamivel kevesebb mint 380 milliárd dollár volt, ha ehhez viszonyítjuk a kínai 8,7 milliárd dollárt, kiderül, hogy az Oroszországban jelenlévő kínai működőtőke-állomány a teljes orosz FDI-állomány kevesebb mint két és fél százaléka. Bár a kínai FDI tényleges mennyisége ennél valamivel több lehet, köszönhetően Hongkong és a karibi adóparadicsomok kínai tőkét „újraelosztó” szerepének („round-tripping” jelenség), arányaiban azonban a befektetett működőtőke mennyisége még így is alacsony.

Kína térségbeli jelenléte a fentiek és a kínai diverzifikációs stratégia⁵ következményeként így módon nem is kizárólag Oroszországra koncentrálódik, a kínai tőkeáramlás az utóbbi években Közép-Ázsiában is egyre jelentősebbé vált (lásd a 4. ábrát). A

⁵ Kína számára a további fejlődés szempontjából az energiaforrások megléte nélkülözhetetlen, így komplex stratégiákat dolgoztak ki annak érdekében, hogy a szükséges források folyamatosan rendelkezésre álljanak. E stratégiák egyik jelentős biztonsági vetülete, hogy az energiaforrások biztosításánál – legyen szó akár importról, akár befektetésekről – a diverzifikáltság fontos szerepet kap, azaz Kína nem engedheti meg magának, hogy csupán egy-két piaci szereplőtől függjön, e forrásokhoz minél több helyről, minél több csatornán keresztül kell hozzájutnia.

Szovjetunió felbomlása után a közép-ázsiai vállalatok termelési nehézségekkel küzdöttek, többen csődbe mentek, vagy szüneteltetni kényszerültek a termelést. Azzal, hogy e vállalatokat felvásárolták, a kínai befektetők nem csupán a termelési kapacitást állították helyre, hanem hozzájárultak a térség gazdasági fejlődéséhez, a foglalkoztatási problémák enyhítéséhez is (Davies 2013).

4. ábra: Kínai FDI-áramlás néhány posztszovjet országba, millió USD

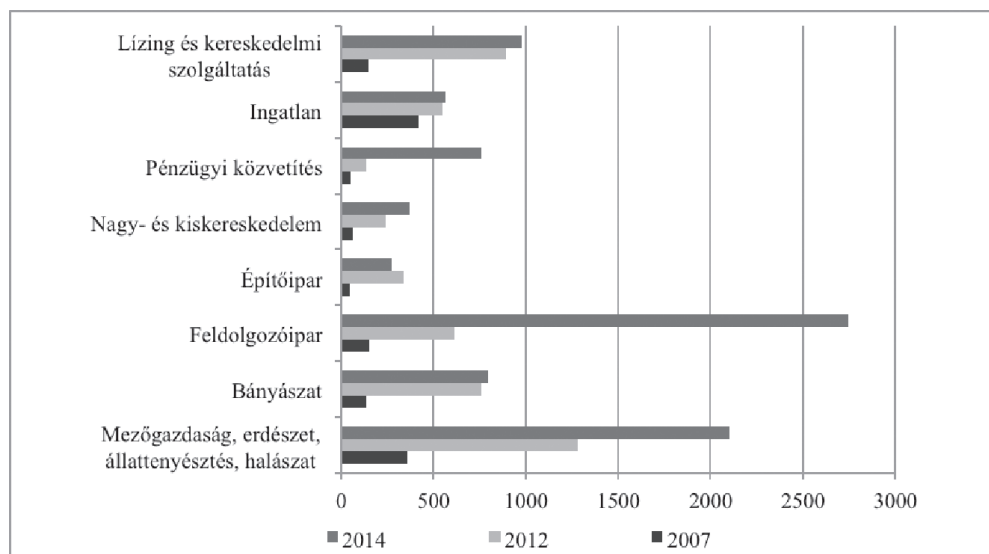
Forrás: CEIC China Premium Database

A fenti ábra is jól példázza, illetve a kötet előző tanulmányának Közép-Ázsiával foglalkozó elemzéséből is kiderül, hogy Kína a korábban szovjet érdekszférához tartozó országok esetében is igen aktív, a kínai befektetések Üzbegisztán kivételével minden ország esetében meghaladják az ott jelenlévő orosz működőtőke mértékét, Türkmenisztán és Kirgizisztán esetében pedig annak többszörösét teszik ki (McGlinchey, 2015). A kínai állami és magánvállalatok befektetései révén jelentős szerepet vállaltak a közép-ázsiai infrastruktúra kiépítésében, mivel az egyes államok ezt – a szükséges tőke hiányában – nem engedhették meg maguknak, a régi, szovjet időkből ottmaradt infrastruktúra viszont a 21. századra meglehetősen elavulttá vált. A kínai állami és magáncégek nemcsak a szükséges tapasztalattal rendelkeznek, hanem lényegesen vonzóbb árakkal dolgoznak, mint más nemzetközi cégek, nem is beszélve arról, hogy a kínai állami bankok rendkívül kedvező pénzügyi kondíciókat, alacsony kamatokat kínálnak a közép-ázsiai államok számára. A kínai vállalatok mindeközben megjelennek olyan stratégiai jelentőségű szektorokban, és területeken is, mint vastartalmú ásványok, színesfémek, hidroelektronika, vasút, útépités, és telekommunikáció. A kínai tőke jelentős részét ugyanakkor a közép-ázsiai kőolaj- és földgázszektor vonzza

Ami az Oroszországban eszközölt kínai működőtőke-befektetéseket illeti, az ugyancsak jól illeszkedik Kína globális, azon belül is elsősorban a fejlődő világban megfigyelhető

befektetési mintáihoz (lásd az 5. ábrát): hagyományosan elsősorban a nyersanyag-kitermelés (mezőgazdaság, állattenyésztés, halászat, fakitermelés), bányászat, a bértyártás-összeszerelés, és az ingatlan-beruházás területén vannak jelen. De az utóbbi években a pénzügyi közvetítés és a kereskedelmi szolgáltatások is egyre több kínai tőkét vonzanak.

5. ábra: A kínai FDI állományának változása a főbb orosz szektorokban, millió USD

Forrás: CEIC China Premium Database

Földrajzi megoszlás tekintetében a határmenti régiót leszámítva kiemelt területek az utóbbi időszakig nem voltak. Zöldmezős beruházás esetén a kínai tőke előnyben részesíti a különleges gazdasági övezeteket, ezek közül is elsősorban az ipari és termelési zónákat, melyek Tatárföldön, Lipeck, Szamara, Szverdlovszk, Pszkov és Kaluga régióban találhatóak. Fúziók és felvásárlások esetében sincs különösebben preferált régió, Kína alapvetően a nyugati vállalatok által kockázatosabbnak ítélt befektetési környezettől sem riad vissza, főképp akkor nem, ha a beruházás révén energiaéhségét enyhítheti.

Ami az utóbbi időszak fejleményeit illeti, több jelentősebb beruházásra is sort került a feldolgozóipar, az autóipar és az agráripár területén (lásd a 6. ábrát). A már jelenlévő – és esetenként további beruházásokat is fontolgató – kínai autógyártók (Chery, Geely) után megjelent Oroszországban a Great Wall Motors, amely például Oroszország egyik legrégebbi ipari, nehézipari körzetében, a Tula régióban épít autógyárat fél milliárd dollárnyi tőkeberuházással; a szintén kínai Hawtai elsősorban terepjárókat gyárt majd, nem is kizárólag az orosz, hanem többek között belarusz és közép-ázsiai piacokra; de a Lifan Motors is motor-összeszerelő üzemet tervez az országban. A szecsuaní New Hope csoport aquafeed-üzemet épít az Astrakhan régióban, de a későbbiekben egy kombinált takarmányüzemet is tervez Tatárföldön. Ugyanakkor az olaj- és gázipar esetében is sor került jelentősebb beruházásra: a China National Petroleum Corporation (CNPC) például 1,1 milliárd dollárért 20 százalékos részesedést szerzett OAO Jamal SPG-ében (UNCTAD 2015).

6. ábra: Az öt legjelentősebb, 2014-ben bejelentett kínai zöldmezős beruházás Oroszországban

Cégnev	Szektor	A beruházás értéke (millió USD)	Munkahely- teremtés (fő)
China Triumph Inter-national Engineering	ipari gépek, berendezések	3000	3000
Hawtai Motor Group	autóipar	1100	3000
Great Wall Motors	autóipar	520	2500
New Hope Group	agrárpar	500	1267
Dongfeng Motor	autóipar	500	2931

Forrás: UNCTAD, WIR 2015, Regional Investment Trends

A zöldmezős beruházások növekvő száma ellenére azonban az Oroszországban eszközölt kínai befektetések igen jelentékeny része ma is az energiaiparban van: a villamosenergia-fejlesztés mellett természetesen leginkább a kőolaj és a földgáz érdekli a kínai befektetőket. A kínai vállalatok már a két ország közötti olajkereskedelem 1995-ben kezdődő bővülésével párhuzamosan megjelentek az orosz energiaszektorban, ma pedig már a négy legnagyobb kínai energetikai vállalat⁶ mindegyike jelen van Oroszországban. Megjegyzendő, hogy jellemzően az Oroszországban eszközölt kínai infrastrukturális beruházások sem függetlenek az olaj- és gázkereskedelemtől, jól példázza ezt a Kelet-Szibéria–Csendes-óceán kőolajvezeték, melynek megépítésében jelentős szerepet játszott a kínai tőke is⁷. Az előbbieket mintájára egyébiránt az orosz–kínai külkereskedelem második legjelentősebb tétele (a szénhidrogének után), a faipari export is generált kínai beruházásokat: az elsősorban az orosz Távol-Keleten és Szibériában található erdők egy részén ma már kínai vállalatok irányítják a fafeldolgozást (Kroska 2008).

Szembevetendő, hogy a fenti bekezdésben leírtakat – az energetikai jellegű befektetések túlsúlyát a kínai tőkebefektetések esetében – az azt megelőzően citált FDI-statisztikák nem támasztják alá, ennek oka azonban igen egyszerű: a kínai vállalatok energetikai beruházásai általában nem működőtőke-beruházás keretében történnek. Kína, azaz valamelyik nagy kínai energetikai állami vállalat kölcsönt nyújt az orosz vállalatoknak, jellemzően egy-két igen jelentős előlegfizetés formájában, melyre a folyamatos energiatermelés és –szállítás miatt van szükség. Az orosz energetikai cégek a vaskos előlegekért cserébe pedig vállalják a garantált energiamennyiség Kínába szállítását.

Bár az orosz–kínai reláció sokat fejlődött az energetikai együttműködés terén, tény ugyanakkor, hogy a kínai befektetések a legutóbbi időszakig nem élveztek különleges elbánást az orosz energetikai szektorokban. A 2000-es évek közepétől egyre szigorodó orosz beruházási korlátozások, tulajdonosi előírások nem tesznek különbséget a nyugati és kínai befektetők között, annak ellenére sem, hogy azokat egyértelműen az amerikai és európai cégek túlzott térnyerése ellen hozták. Igaz, eredetileg a kínai vállalatoknak nem is voltak ilyen jellegű ambícióik, hiszen sokkal könnyebben, kötetlenebb formában

⁶ China National Petroleum Corporation, China Petroleum & Chemical Corporation, China National Ocean Oil Corporation Ltd, China Oilfield Services Ltd

⁷ Az építkezést és a szükséges mezők fejlesztését 2009-ben Kína 25 milliárd USD hitellel támogatta, amelyet a két érintett, a Rosznyeft állami olajvállalat és a Transznyeft vezetékek-üzemeltető olajszállítások formájában törleszt jelenleg is.

szereshettek befolyást – esetenként tulajdont – Közép-Ázsiában vagy épp Afrikában. Mindez átmenetileg csökkentette Kína orosz gáz iránti érdeklődését. Az ukrán válság, az azt követő szankciók és az így kialakult tőkehiány következményeként azonban már felmerült a stratégiai mezők korlátozásának enyhítése, főleg Kína vonatkozásában⁸ (Deák-Szunomár, 2015).

5. Konklúzió

Bár jelen tanulmány elsősorban a tőkebefektetésekre, azon belül is leginkább az Oroszországban jelenlévő kínai működőtőkére koncentrált, összegzésképp megállapítható, hogy a kínai működőtőke szerényebb mértékű oroszországi jelenlétét némiképp árnyalja az a tény, hogy nem ez a két ország közötti pénzmozgás egyetlen formája. A közvetlen befektetések valóban csökkennek, de eközben például a szuverén vagyonalapok által eszközölt portfólió befektetések mértéke jelentős mértékben növekszik (Korniyenko – Sakatsume, 2009). Továbbá, ahogy e kötet első tanulmánya is utal rá, a bilaterális fizetési mérlegadatok azt mutatják, hogy egy-egy kínai cég orosz vállalatoknak adott ipari kölcsönei mértéküket tekintve felveszik a versenyt a legnagyobb nyugati beruházásokkal is. Nem a befektetői aktivitás csökken tehát, csupán az orosz gazdaság jelenlegi nehézségei miatt a vállalatok új formákat részesítenek előnyben. Az, hogy az energetikai szektorban a kínai vállalatok hajlandóak jelentős előlegekkel segíteni az orosz cégek megrendült likviditáshelyzetén, nagy valószínűséggel az orosz-ukrán válság vagy az azt követő nemzetközi szankciók hozadéka. Például, a Rosznyeft és China National Petroleum Corporation által kötött 270 milliárd dolláros olajszállítási szerződés keretében 63 milliárd dollárt a szállítások előtt, előlegként teljesít a kínai fél (Mazneva-Hoffmann, 2015). Ez jelentősen enyhítheti a szankciók káros hatásait, biztosítva a vállalat pénzügyi stabilitását a megváltozott helyzetben.

Összességében tehát több mint valószínű, hogy a kínai beruházások a jövőben (is) egyre inkább a nyugati tőkétől eltérő formát öltenek majd. A kínaiak sokkal inkább fognak közvetlenül finanszírozni különböző, elsősorban energetikai és infrastrukturális projekteket, míg a nyugati tőke továbbra is megőrzi elsőbbségét a klasszikus befektetési formák terén. A Kína és Oroszország között befektetési együttműködésnek azonban vannak biztató jelei: a 2011-ben létrehozott Orosz-Kínai Befektetési Alapnak (Russia-China Investment Fund), melynek orosz tagja az Orosz Közvetlen Befektetési Alap (Russian Direct Investment Fund, RDIF), a kínai társalapítója az a kínai szuverén vagyonalap (China Investment Corporation, CIC), amely a kínai devizatartalékok elosztásáért felel. Figyelembe véve azt, hogy Kína devizatartaléka – közel négyezer milliárd USD – a legnagyobb a világon, ez az együttműködés mindenképp ígéretes lehet.

⁸ Arkagyij Dvorkovics, miniszterelnök-helyettes 2015 február 27-én felvetette, hogy kínai vállalatok kaphatnak majd 50% feletti részesedést stratégiai olaj- és gázmezőkben. „Ha Kínából ilyen megkeresés érkezik hozzánk, komolyan el fogjuk bíráltni. Nem látok semmilyen politikai akadályt jelenleg.” Internet: <http://rt.com/business/236211-russia-china-oil-gas/>. Letöltve: 2015. március 15.

Irodalomjegyzék

- Davies, Ken [2013]: China Investment Policy. OECD Working Papers on International Investment 2013/01, http://www.oecd.org/china/WP-2013_1.pdf
- Deák András-Szunomár Ágnes (2015): Az orosz-kínai reláció a 21. század elején – haszonelvű kapcsolat vagy világpolitikai tandem? *Nemzet és Biztonság*: 8:(1) pp. 3-22.
- Deng Yong [2008]: China's Struggle for Status – The Realignment of International Relations. Cambridge University Press, New York, ISBN 978-0-521-71415-0
- Ludvig Zsuzsa [2010]: Kína és Oroszország – Együttműködés versus rivalizálás. In: *Kína és a válság* (szerk.: Inotai András, Juhász Ottó), Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 271-334, ISBN: 9789630589192
- Kalotay Kálmán [2015]: The impact of the new ruble crisis on Russian FDI. *Baltic RIM Economies*. Issue No.1., February 2015, pp 31-32
- Kalotay Kálmán; Astrit Sulstarova [2010]: Modelling Russian outward FDI. *Journal of International Management*, Volume 16, Issue 2, June 2010, pp. 131–142
- Kalotay Kálmán; Éltető Andrea; Sass Magdolna; Weiner Csaba (2015): Orosz befektetések a visegrádi országokban. Az elméletek temetője? *Közgazdasági Szemle*, 62. évf. 5. sz. pp. 565–586. http://real.mtak.hu/23987/1/05_KalotayEltetoSass_Weiner_u.pdf
- Korniyenko, Yevgeniya; Sakatsume, Toshiaki [2009]: Chinese investment in the transition countries. EBRD Working Paper No. 107, <http://www.ebrd.com/downloads/research/economics/workingpapers/wp0107.pdf> Letöltve 2015. szeptember 4.
- Krkoska, Libor; Korniyenko, Yevgenia [2008]: China's Investments in Russia: Where do they go and how Important are they? *China and Eurasia Forum Quarterly*, Volume 6, No. 1 (2008) pp. 39-49
- Kuznetsov, Alexey [2011]: Outward FDI from Russia and its policy context. Columbia FDI Profiles, Vale Columbia Center on Sustainable International Investment, August 2, 2011, <http://ssrn.com/abstract=2337449>
- Mazneva, Elena – Hoffman, Andy [2015]: Rosneft Sanctions Boost Reliance on China Loans for Oil, Bloomberg, July 17, 2014, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-07-17/rosneft-sanctions-will-increase-reliance-on-china-loans-for-oil> Letöltve: 2015. február 24.
- McGlinchey, Eric [2015]: Central Asia's Autocrats – Geopolitically stuck, politically free. PONARS Eurasia Policy Memo No. 380 August 2015, http://www.ponarseur-asia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/Peppm380_McGlinchey_Aug2015_0.pdf Letöltve: 2015. október 20.
- Szunomár Ágnes [2012]: Kínai nagyhatalmiság: A Kínai Népköztársaság nagyhatalmi ambíciói, szerepvállalása, és partnerei a XXI. században, Disszertáció, Budapesti Corvinus Egyetem, 182 p., <http://phd.lib.uni-corvinus.hu/680/>
- Wright, Chris [2014]: Will China Save Russia With Investment? *Forbes.com*, 15 May 2014, <http://www.forbes.com/sites/chriswright/2014/05/15/will-china-save-russia-with-investment/>
- UNCTAD [2014]: World Investment Report 2014. http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_en.pdf
- UNCTAD [2015]: Global FDI flows declined in 2014. *Global Investment Trends Monitor*, No. 18. 29 January 2015, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaeia2015d1_en.pdf